

Mihail Sebastian

EMILIE

Vallasek Júlia fordítása

I

Nem tudom, miért maradt szűz Emilie Vignon egészen addig az estéig, amikor megismerte Irimia C. Irimiát. Kényelemből vagy nem volt elég fantáziája?

Semmi nem bátorította erre a hosszan tartó lányságra. Sem a barátnők példája, sem a környék laza erkölcsi vagy tulajdon sivar, örömtelen élete. Amikor megismertem, huszoneves, nehézkes, merev lány volt, fakó pillantással, ragyás arccal. Néha eltűnődtem, vajon milyen lehetett kislány korában, de hiába, képtelen voltam elképzelni.

Csúnya, szelíd kis állat volt, de rezignált nyugalma időnként már-már vonzóvá tette. Annyi idő múltán ma már nem tudok úgy gondolni rá, hogy ne vegyüljön abba valami szomorkás szimpátia, s a bánatot oldja a tudat, hogy megírom a történetét. Ezt az érzést ő persze soha nem tudta volna megérteni. Apró szemével pislogna, és mert azt azért érezné, hogy róla van szó, elmosolyodna, örökös fakó és csúnya mosolyával.

Emlékszem az estére, amikor megismertem. Január volt, és én éppen lelki sebeimet gyógyígtattam. Három hónappal korábban egy alpesi tó partján nyaraltam, ahova azért utaztam el, hogy kipihenjek néhány kemény nyári vizsgát, s ahonnan egy szőke lány nehezen halványuló emlékével érkeztem vissza, aki ok nélkül szeretett, és minden magyarázat nélkül elhagyott. Próbáltam tovább élni a többé-kevésbé sikeres fiatal emberek életét. Azon a januári napon Madót vártam, ezt az életvidám lányt, akivel nemrég ismerkedtem meg egy metróállomáson, s aki egyelőre minden próbálkozásomnak ellenállt. (Később megtudtam, hogy az ő környékükön minden komoly kapcsolat három előzetes randevút feltételez. Így diktálja a józan ész, ehhez kellett hát alkalmazkodnom.) Esett az eső azon a vasárnapon, hiába kerestünk egy helyet, ahol megpihenhetünk. Nem volt szabad asztal a *bal-musette*-ben vagy eladatlan jegy a mozikban. Rosszkedvűen ballagtunk az esőben, meg-megállva egy-egy erkély alatt. Untam ezt az erényes kalandot, Mado pedig vacogva kapaszkodott belém. Később, amikor már feladta a keresgélést, az eső pedig még jobban rákezdte, döntött:

– Menjünk Emilie-hez!

Megértettem, hogy végre enged, és nem kértem további felvilágosítást.

Akkor léptem be először Emilie Vignon szobájába. Manzárdszoba volt egy piszkos, vasút fölé hajló házban, valahol Porte de St-Quen környékén. Szabályos időközönként hallani lehetett a vonat kattogását, ha pedig kinyitottam az ablakot, behallatszott a külváros süket morajlása. Nem figyeltem meg a háziasszonyt. Amikor beléptünk, valamelyik sötét sarokból felemelkedett egy nő árnyéka, aki, miután Mado barátságosan vállon veregette, halkan kisurrant az ajtón.

Semmi értelme nincs, hogy most Madóról meséljek. Elég annyit mondanom, hogy beleváló barátnő volt. Akkor este becsületesen megfizette a háromórás esőbeli csatanagolást. Meztelen volt és szenvedélyes. Csak miután elcsendesedtünk, vettem észre döbb-

benten, hogy az árnyék, akiről azt hittem, hogy kiment a szobából, most is ott ül egy széken, a sötét sarokban. Utálok az efféle nyilvánosságot, és éppen arra készültem, hogy alaposan leteremtsem Madót, aki kényelmesen nyújtózott mellettem, mint egy meztelen, elégedett kicsikó, amikor ő nyugodtan csak ennyit mondott:

– Ó, semmi baj. Csak Emilie.

Olyan végtelen közömbösséggel, mintha azt mondta volna, hogy csak a macska, a szék vagy az asztal. Az árnyék a sarokban nem mozdult, így aztán a továbbiakban én sem vettem figyelembe, holott a mások előtt való szeretkezésnek még a gondolatától is viszolyogni szoktam.

Később még találkoztam párszor ezzel az Emilie Vignonnal. Mado küldte mindenféle üzenettel, és szegény lány kilométereket gyalogolt, hogy elhozzon egy-egy szerelmes levélkét. Ma is látom a Trousseau kórházban, ahol akkoriban a belgyógyászatot gyakornokoskodtam, fakó bársonykalapjával, meghatározhatatlan színű kabátjában, amint egy borítékot gyűröget, és nem tudja, hogyan adja át. Minden újabb mozdulat kinszenvedés volt neki, és nem hiszem, hogy valaha is el tudnám felejteni azt a kínos órát az ügyeleti szobában, ahova behívtam ebédelni, hogy egy kicsit kedves legyen hozzá. Nem tudott mihez kezdeni a kezével, nem tudta, hogyan rejtse el, és őszintén szenvedett.

Azt hiszem, egész életét megmérgezte ez a két kéz, ösztönösen érezte, hogy felesleges. Mintha nem az ő testéhez tartoztak volna, túl nehezek, túl merevek voltak. Az volt az érzésem, hogy ez a két kéz akadályozza, lehúzza. Állandó teher volt, Emilie talán előbb-utóbb belehalt volna a cipelésbe, ha valamivel korábban nem öli meg egy bal eset.

Valahányszor zavarba jött, szomorú volt vagy dühös, Emilie a szoknyája szélét tapogatta, mintha megpróbálná elrejtetni vagy valaminek nekitámasztani a kezét. Azóta sokszor eszembe jutott, hogy Emilie élete feleannyira sem lett volna nehéz, ha a ruháin van zseb.

Merevségében volt valami fájdalmas vonás, nem tudtam nevetni rajta. Teste egyedül járás közben hajlott. Emilie nem volt kimondottan sánta vagy testi fogyatékos, de a munkája miatt, megszokásból kicsit erősebben lépett a bal lábával. Egy nagy áruház alagsorában, a csomagolóosztályon dolgozott, valami pedálos szerkezettel kifeszítette a csomagoláshoz használt spárgát. Évek óta mindennap ezt csinálta, napi nyolc órában, bal lába megszokta a pedálynomás rendszeres mozdulatát. Már nem tudott megszokni róla.

De nem mesélek többet arról, hogy milyen volt Emilie. Legyen elég annyi, hogy csúnya volt. Úgysem értenének, mennyi gyöngéd mélabú volt a csúfságában. Kedveltem, a barátnői pedig, akik életében mindenféle barbár kis feladattal kínozták, sosem fogják elfelejteni türelmes pillantását.

Diszkrét volt, mint egy vakond. Halkan elszompolygott, ha úgy érezte, pluszban van, nem szólt, nem kérdezett. Ha magunkkal vittük a városba vagy a külvárosi táncmulatságokra, őrizte a kabátunkat. Ha valamelyik barátnőjének szüksége volt kísérőre, Emilie mindig kéznél volt, a legélesebb szerelmi jeleneteket is némán szemlélte. Nem vagyok benne biztos, hogy a barátnői nem szándékosan bosszantották, keserítették ezzel. Azt sem tudom, fájt-e Emilie-nek a látvány. Csak azt tudom, hogy közömbös maradt, szemrebbenés nélkül, nyugodtan figyelt.

Érthetetlen, hogy ilyen életkörülmények között hogyan és minek őrizte fölösleges lányágát. Emilie nem volt szemérmes. Társadalmi konvenciók nem tartották vissza,

hiszen az ő világában tizenöt éven túl szűznek maradni a romlottság netovábbjának számított.

Azt hiszem, a testi szerelem neki nem morális, hanem fizikai nehézséget jelentett. A szeretkezés az ő esetében egyensúlykérdés volt, képtelen lett volna a támpont megváltoztatására. A két lábra emelkedett állat függőleges helyzetéből vízszintes állapotba kerülni – ez a gondolat tehette tönkre érzéki álmait, ha egyáltalán voltak neki. A szerelem minden misztériuma ebbe a zuhanásba sűrűsödött, egész élete erre az erejét meghaladó feladatra támaszkodott.

Talán elnézést kellene kérnem az olvasótól ezekért a szemérmetlen részletekért, de az igazat megvallva Emilie Vignon érdekel és nem az olvasó. Az ő életéről mesélek, mert szeretném megérteni, ami mellett figyelmetlenül elmentem annak idején.

Arról van szó tehát, hogy kizárólag ez a testi merevség akadályozta meg Emilie-t abban, hogy jó szerető legyen. Ha ez nincs, valami szimpla kis érzés felmelegíthette volna szürke pillantását. De hogy szeressen valaki ilyen merev, tömör, egy tömbből faragott testtel! Mado hosszú combja jut eszembe, kis testének hajlékonysága, amikor esténként a karomban vergődött, és megpróbálom elképzelni Emilie-t hasonló helyzetben. Nem, nem megy. Groteszk a kép. Ha mindenki annak születne, amire a természet és hajlamai alkalmassá teszik, Emilie Vignonból durván faragott asztaláb lett volna. Erre a feladatra tökéletesen alkalmas volt.

Nem az anatómia szabályai szerint működött, és ebben volt valami sajátos báj, amit akkor nem vettem észre. Teste rejtélyes összefüggésekből állt össze. Ha megvonta a vállát, behajlott a térdé. Mintha minden egyes mozdulata megbontaná az egyensúlyt, amit egy újabb mozdulattal próbált visszaállítani. Emilie képtelen volt külön mozgatni az ujjait, egész keze egyszerre mozdult, csuklóból. Egyik kollégám, aki Mado postásaként látta néhányszor a kórház udvarán, tréfásan megjegyezte:

– Te, ez a lány úgy mozog, mintha mindene ki lenne ficamodva.

Pontos megfigyelés volt. Ha Emilie megmozdult, mindig arra számítottam, hogy valamelyik csontja elroppan.

Félek, hogy az elbeszélrt részletek alapján visszataszító kép alakul ki Emilie-ről. Kár lenne. Volt benne valami türelmes, békés vonás, mint egy bútordarab, amit már semmire sem lehet használni, az ember mégsem dobja ki, mert megszokta, és valahogy meg is szerette. Kedveltem Emilie-t, úgy, amilyen volt, s ha nem mondtam is ki soha, azt hiszem, ezt ő is tudta, és valahol hálás volt érte. Apró öröme lehetett ennek az életnek, amely húszévesen már nem várhatott senkitől semmit. Úgy látszott, arra született, hogy így, észrevétlenül élje le az egész életét, és így is lett volna, ha a véletlen nem hozza össze Irimia C. Irimiával.

II

Túlzás volna azt állítanom, hogy különösebben megörültem neki, amikor azon a július 14-én összefutottunk a Saint Michel hídon. Régi újságokat lapozgattam egy utcai antikváriusnál, és ezt a magányos élvezetet nem szívesen osztom meg senkivel.

– Hé, Valeri koma!... (Évek óta ismertük egymást, de soha nem volt képes rendesen kimondani a nevemet: Ștefan Valeriu neki gyanúsán hangzott, a „Valeri koma” viszont otthonosan, falusiasan.)

Irimia megállt előttem, és a hallgatásából megértettem, hogy nem fog továbbmenni.

– Hogy vagy, Irimia?

– Itten né, nézelődöm.

Tényleg nézelődött. Nézte, hogy folyik a híd alatt a víz, még csak nem is pislogott.

Velem jött, felfelé sétáltunk a rakparton. Régi, érdes hangján elmesélte, hogy júniusban diplomázott a bukaresti egyetem jogi karán, és hogy itt, Párizsban akar doktórálni, szerzett is valami ösztöndíjat, és vagy két hete érkezett. Őszig, amíg megkezdődik a tanév, franciául tanul.

Nehézkesen, félmondatokban beszélt, minden kifejtett gondolat győzelemnek számított. Iskolai szenvedései jutottak eszembe, amikor történelemből felelt: mintha minden szót csákánnyal verne ki egy oszlopsorból, ami amúgy szépen összeállt a fejében.

Szegény Irimia! A sors miféle tréfája hozhatta őt, a ialomítai parasztfiút a Lazár gimnázium nagyvilági növendékei közé? Miféle buta számítás mozdította ki a paraszti életből, és kényszerítette arra, hogy olyasmivel foglalkozzon, amihez nem ért? A gimnázium első évétől osztálytársak voltunk, volt időm megismerni: magas, nagydarab fiú, óriási vállal, hatalmas lábbal, alig fért a padban. Hányszor küldte a helyére unottan a tanár, miután ő a maga módján elnyökögte az előző este kinnal-bajjal bemagolt leckét: „Menj a helyedre, Irimia C. Irimia!” Arra számítottam, hogy egy napon szépen odalép a fogashoz, nyugodtan felveszi a kabátját, és békésen azt mondja, „nem itt van a helyem”.

De nem. Nem volt lázadó alkat. Szófogadóan visszaült a padba, és keresztbe font karral, csöndben figyelt tovább. Egy tömbből faragott óriás alakja neveltséges volt azon a szűk kis helyen. Az volt az érzésem, hogy Irimia úgy engedelmeskedik, mint a házi-asított állat, amelyik csak tűr és felejt, de valahol az ösztöneiben, a lelke legmélyén egy másik élet ízét, más távlatok hívását őrzi. Lehet, hogy tévedtem, de nem tudtam más magyarázatot adni e nagydarab fiú szelíd, zavart mosolyára. Mintha állandóan bocsánatot kért volna valami javíthatatlan hibáért.

Két éles emléket őrzök Irimiáról, a kettőnek semmi köze egymáshoz, csak annyi, hogy mindkét eseményre ma is pontosan emlékszem.

A gimnázium udvarán történt. A kapuban bekecses, átalvetős öreg paraszt bámult be a rácsokon, nem mert bejönni. Megkérdeztem, kit keres.

– Hát a húgom fiát.

– Hogy hívják?

– Hát... Irimia.

Egyenesen Irimia C. Irimiát hívtam, holott nem ő volt az egyetlen Irimia az iskolában. Valami mégis azt súgta, hogy az öreg a kapuban csakis őt keresheti. Talán mert ugyanolyan kék, kicsit ijedt szeme volt, mint az osztálytársamnak. Irimia sietség és csodálkozás nélkül ment a kapuhoz, levette a sapkáját (valami ősi, századok óta begyakorolt mozdulattal), lehajolt, és megcsókolta az öreg csontos, fekete, elnyűtt kezét. Nem nevettem. Volt valami megrázó abban, ahogy ez az óriás fiú az öreg kezére hajolt. Én, aki hamis hagyományok és hazug törvények világában éltem, ott az utcán, osztálytársam, Irimia C. Irimia mozdulatában hirtelen megláttam az örök érvényűt.

A másik emlék lényegtelen iskolai epizód, nem is tudom, érdemes-e elmondanom. Szintén a gimnáziumban történt, francia irodalom órán. A tanár odatette, olvasson föl egy Racine-részletet. Furcsa, hogy ma is pontosan emlékszem, mit olvasott. Tessék, az *Andromakhé* első felvonásának negyedik jelenete: „*Songez-y bien: il faut désormais que mon coeur / S'il n'aime avec transport, haïsse avec fureur.*”

Nehéz leírni, mivé váltak ezek a sorok Irima felolvasásában. Valami furcsa, fogak közt kisivító, magánhangzók nélküli, tönkretett, megnyomorított tájszólássá, a szava-

kat mintha kövek közt örölnék. Az osztály remekül mulatott, én magam is nevettem. Szűk homlok, durván faragott, kissé kiálló arccsontok, ragadozó-állkapocs: Irimia C. Irimia görcsösen szorította a könyvet, és nyugodtan olvasta tovább Jean Racine-t.

Egyik padtársam, akit különben ki nem állhattam, amúgy azóta híres ember lett, tárcarovata van egy reakciós hetilapnál, okos és művelt fiú (mindezt azért ismerem el, hogy ne mondhassák, hogy irigylem, amiért nem lett belőlem is valaki, és nem foglalkozom irodalommal), szóval ez a padtársam, Irimiára mutatva a fülembé súgta:

– Ez egy vadember.

Nem. Irimia csak egy bărăgani parasztfiú volt. Ott a körünkben, francia verseket olvasva neveltség volt. De elképzelttem, ahogy egy júliusi estén, úgy hét óra tájban, a napi munka után mezítláb ballag hazafelé, a búzatábla mellett, szemben a lenyugvó nappal, és arra gondoltam, hogy okos fiúként leélt életünk egyetlen pillanatában sem tudtuk volna elérni azt az egyszerű méltóságot, amit ő ott akkor elért volna.

Rám semmilyen hatással nincs az, amit általában „a föld szavának” neveznek, csak nevetek az efféle irodalmon. De szeretem, ha egy szép állat a maga helyén nő fel. Néha szenvedek, amikor masnikkal, csengőkkel feldíszített komondort látok a cirkuszban pitizni, mert tudom, hogy az ő sorsa az lett volna, hogy valahol egy hegytetőn csatázzon a farkasokkal, Isten és a fehér csillagok előtt.

Azt hiszem, ezért bántam emberségesen Irimiával. Ha nevettem is rajta időnként, lustaságból vagy gyávaságból tettem, mert nehéz volt másként viselkedni, mint a többiek. Amúgy őszinte barátsággal viseltetem iránta.

III

Azon a július 14-én azonban untatott. Szépen esteledett, zászlódíszes kis fehér hajók érkeztek a Szajrán, balra a Notre-Dame kéklött az alkonyatban. Irimia befejezte párizsi érkezésének történetét, én végére jártam az összes feltehető kérdésnek, hallgattunk hát, ő jött mellettem, és megállt, amikor megálltam, továbbindult, ha én is indultam. Szerettem volna egyedül beleveszni ebbe az ünneplő világba, kedvem szerint haladni és megállni. De nem lehetett. Irimia bakancsai ott csattogtak mellettem.

Már ideges voltam. Madóval volt találkám este tízkor a Quartier Latinben, és nem tudtam, hogyan szabaduljak meg Irimiától. Előrebocsátom, nem azért, hogy védjem magam, csak hogy tisztázzam, milyen szerepet játszottam akaratlanul a bekövetkező tragédiában: mindent megtettem, hogy Irimiát elküldjem. Szerettem a tréfát, de azok, akik azt állítják, hogy Irimia C. Irimiát szándékosan hoztam össze Emilie Vignonnal, hazudnak. Máshol hibáztam, mindjárt elmondom, hol. Ebben az egyben viszont ártatlan vagyok: nem én vittem el Irimiát a Café D’Harcourt-ba, hanem minden tiltakozásom ellenére ő jött el velem. Egyébként nem is tudtam, hogy azon az estén Emilie is ott lesz. Pedig ott ült az asztal sarkánál. Mikor észrevett, Mado a nyakamba ugrott, és szenvedélyes csókkal üdvözölt. Néhány napig nem találkoztunk, és nehezen bírta a szüneteket. Ráadásul július 14-e volt, Mado pedig meggyőződéses republikánus. Belém karolt tehát, és magával rántott az utca közepén táncoló tömegbe, hadd ünnepeljünk együtt a Bastille elestét. Mulattunk. Sokan voltak, ismerősök a barátnőikkel, mind ott táncoltunk, csókolóztunk, és szerpentineket hajigáltunk. Néha persze visszaültünk az asztalunkhoz inni vagy cigarettázni, de a multság hevében nem vettem észre semmit. Jóval később valaki felkiáltott:

– Oh! regarde les amoureux!

Nincs kedvem tréfálkozni, főleg ma, amikor tudom, milyen szomorú véget ért ez a történet, de ha eszembe jut az a pár az asztal mellett, a szerpentinek és fények özönében, ma is rám tör a nevetés. Emilie és Irimia! Ott ültek egymás mellett, mereven, súlyosan, kicsit szédülten, kicsit bizonytalanul, néha hosszan egymás szemébe néztek. Hallgattak. Kétkem, hogy gyöngéd gondolataik lettek volna, de az a tény, hogy az egész társaságból csak ők ketten maradtak az asztal mellett mozdulatlanul, anélkül, hogy szóltak volna egymáshoz, a mi szemünkben már összekötötte őket.

Bevallom, olykor hajlok a kegyetlenségre. Nem kínozok másokat, de valahogy mindig találok céltáblát apró gonoszkodásaimnak. Közönséges vagyok, tudom. Ez az igazság. Azon az estén nem kellett keresgélnem, a cél szinte kínálta magát. Egyébként sem tettem mást, csak magam is részt vettem abban a játékban, amit a többiek, főleg Mado, nélkülem is eljátszottak volna: Emilie-t és Irimiát szeretőknek tekintették. Dédelgettek őket, pajzán utalásokkal dobálóztak, dicsérték Emilie szépségét, csodálták Irimia erejét. Ők meglepődtek kissé, de komolyak maradtak, amitől az egész helyzet még mulatságosabb volt, mert tényleg kezdtek úgy festeni, mint menyasszony és vőlegény. Amúgy Irimia egy szót sem értett abból, amit körülötte beszéltek, és olyan könyörgő tekintettel nézett körbe-körbe, hogy ma is rosszul érzem magam, ha eszembe jut. A dolog itt véget is ért volna, az ünnep forgatagában másnapra elfelejtjük az egészet, ha éjfél tájban hirtelen nem ered el az eső. Igazi, hirtelen jött, vad nyári vihar volt. A Sorbonne előtti terecske egy pillanat alatt kiürült, az asztalok ledöntve, a poharak eltörve. Nedves szerpentin darabok röpködtek, mint ősszel a levelek. Futottunk, ki merre látott. Gyorsan karon ragadtam Madót, és hazaszaladtunk – nem is kellett messzire mennünk. Irimiáról és Emilie-ről elfeledkeztünk. Aki emlékszik arra a július 14-i esőre, nem róhatja fel nekünk.

Irimia később részletesen elmesélte, mi történt, miután elmentünk, és mivel őt is, Emilie-t is jól ismerem, azt hiszem, viszonylag pontosan el tudom képzelni. Ott maradtak egyedül az esőben, és nem tudták, hogyan váljanak el. Nem ismerték egymást, soha nem beszéltek, nem is tudtak volna beszélni egymással, ennek ellenére nehezükre esett hazamenni. Egy ilyen elhatározás meghaladta a képzeletüket, de az erejüket is. Együtt voltak? Együtt is kellett maradniuk.

Elindultak hát ketten az esőben anélkül, hogy egy szót szóltak volna. Emilie ruhája vizes volt, a kalapja karimájáról patakokban csorgott a víz. Irimia kigombolta a kabátját, és mint egy fatuskót, maga mellé húzta a lányt. Könnyen vitte, alig ért a derekáig. Így mentek órákon át. St.-Quenig, Emilie lakásáig, azt hiszem, volt vagy tíz kilométer. Gyalogoltak az éjszakában, rakták egyik lábukat a másik után, végig az elhagyatott, vizes utcákon. Későn, valamikor hajnal felé értek Emilie házához.

Hogy a többi hogyan történt, nem tudom. Hogy ment fel Irimia a manzárdszobába, hogy esett a karjába Emilie, hogy zuhantak ruhástul a padlóra!

Talán leütötte őket az álom, mint a fáradt állatot. A zenés este szédülete volt, a fáklalángok, tűzijátékok, a republikánus július 14-e kései visszfénye, az arcukat simogató eső, a Marseillaise dallama, ami még mindig a fülükbe csengett, halkan, mint egy románc? Vagy a vágy, hogy mondjanak valamit? Homályosan érezték az elemi vonzalmat, amit egy igásló is érezhet a másik iránt, akivel együtt húzza ugyanazt a súlyos szerkeret, és mert nem beszéltek egymás nyelvét, ott akkor megtalálták a legegyszerűbb módot arra, hogy ezt a vonzalmat megfogalmazzák.

De miért is tévelygek a feltételezések között?

Hiszen másnap, úgy estefelé Irimia kopogott az ajtómon. Komoly, szertartásos képet vágott. Kerülgette a szót, mintha mondani akarna valamit, de nem tudná, hogyan kezdjen neki. Gyűrögette a kalapját. Egyet-egyét köhintett. Aztán minden bevezető nélkül hirtelen kezdett beszélni, mint a félnék ember, aki hosszan járkál a szobában kezében egy teáscsészével, és nem tudja hova tenni, míg végül egyszerűen leejti.

– Te, az éjjel lefeküdtem Emilie-vel.

Nagy szemet mereszthettem rá, mert ő az övét zavartan sütötte le. Tudtam, hogy Irimia nem szokott hazudni, de annyira váratlan volt, hogy nehezen hittem el. Nevet-hetnékem támadt.

– Nagy kujon vagy! – mondtam, és megfenyegettem az ujjammal.

Halványan elmosolyodott, aztán visszatért a szertartásos arckifejezéshez. Sóhajtott. Majd olyan őszinte bűnbánattal, amire én akkor sem lennék képes, ha embert ölnék, bevallotta:

– És szűz volt, te!

Hát itt követtem el az én kis hibámat. Hiszen tudtam, hogy Emilie szűz. Azt is tudtam, hogy az ő világában ennek a ténynek nincs semmilyen jelentősége, a testi szerelem nem jár különösebb felelősséggel. Irimia szerencsétlen arckifejezése, hihetetlen naivitása azonban olyan mulatságos volt, hogy folytattam a játékot. Ki tudja? Ha akkor könnyedén veszem a dolgokat, ha megmondom neki, hogy ez az egész nem nagy ügy, talán a történetük is más véget ért volna. Én viszont komoly képet vágtam, fel-alá sétáltam a szobában, és olyan lesújtóan néztem Irimiára, mint egy bűnösre. Nem mert ellenkezni, tűrte a szidást. Egyszerűen válaszolt.

– Nem baj. Elveszem.

– Hogyhogy elveszed?

– Hát elveszem feleségül.

Tudtam, hogy nem tréfál, de arra gondoltam, hogy csak nem megy ilyen messzire. Hagytam elmenni, jót nevettem a történetén, aztán elfelejtettem az egészet.

Alig egy hét múlva hallottam egy kollégámtól, hogy Irimia nőszül. Megdöbbsentem. Rohantam megkeresni őt, reméltem, még idejében érkezem, hogy kiszabadítsam ebből a kalamajkából. Nyugodt volt, mint az olyan ember, aki lelkiismerete szerint cselekszik.

Megpróbáltam felvilágosítani, meggyőzni.

– Te szerencsétlen, gondold meg, mit csinálsz! Nincs pénzed, dolgoznod kell, haza kell menned, várnak a tieid!

Vállat vont.

– De hát ha szűz volt.

Elmondtam, hogy ez itt nem jelent semmit, hogy mások is jártak már így, és nem lett semmi az egészből. Elmagyaráztam, hogy itt, Párizsban más világ van, mint ott-hon, a falujában.

Nem akart megérteni. Egykedvűen nézett, mintha a szavaim visszapattantak volna a keskeny homlokáról.

– De hát ha szűz volt.

Szűk, paraszti becsülete döntött, éreztem, hogy ebből már nem fog engedni. Emilie-nél próbálkoztam tehát. Nem mintha annyira szívemen viseltem volna Irimia sorsát, de ez a házasság megrémített. Az igazat szólva: ennek az óriás fiúnak a párosodása ez-

zel a merev, esetlen lánnyal valósággal visszataszító volt. Miféle élete lesz majd ezeknek a st.-quen manzárdlakásban, hiszen még beszélni sem tudnak egymással, semmit nem tudnak egymásról, csak nyüszítenek, ha szólni szeretnének, este meg némán hentegethetnek, mint a kutyák.

De senkit sem tudtam meggyőzni. Emilie, szegény, mindig azt tette, amit mondtak neki, csodálkozás nélkül fogadta hát Irimia ajánlatát. Nemigen értette, miért akar mindenképpen nőszülni, de nem volt oka visszautasítani. Aztán ott voltak a barátnői, akik ezt a házasságot remek tréfának fogták fel, és sikerült úgy összekavarniuk a dolgokat, hogy már senki sem látott tisztán. A kérdés el volt döntve, felhagytam hát a tiltakozással.

Pontosan tíz nap múlva ott álltam Emilie Vignon és Irimia C. Irimia polgári esküvőjén. A vőlegény néhány ismerőse volt ott a XIV. kerületi polgármesteri hivatal termében, és egy egész hadosztályra való varrólány: Emilie barátnői, az üzlet alagsorából. Úgy mentünk oda, mint valami vidám eseményre. Pedig szomorú látvány volt. Az egész jelenet nevetséges volta megrázó volt, nem emlékszem, hogy bárki nevetett volna. A lányok könnyeztek.

Csak Emilie ragyogott királynői szerénységgel vőlegényének merev karjába kapaszkodva, örökös csúfsága fénylett, mint a szeplőtelenesség glóriája.

IV

Sokáig nem találkoztam velük. Augusztusban elutaztam Párizsból egy déli kisvárosba, ahol egy orvost helyettesítettem. Jóval később, úgy november táján érkeztem vissza tízezer frankkal és az orvos feleségével, egy csúnya és patetikus asszonnyal. (De ez egy másik történet...) Madóval persze szakítottunk, már úgyszólván túl hosszúra nyúlt a kapcsolatunk. Így aztán nem volt, aki beszámoljon az Irimia család életéről.

Láttam őket egy vasárnap a Jardin des Plantes-ban. Fogták egymás kezét, mint a katonák vagy a cselédlányok a Cismigiuban, ami ott, a párizsi parkban az otthoni külváros szomorkás emlékét idézte. Az elefántháznál álltak meg, egy gyerekcsapat kellős közepén. Irimia előhúzott a kabátzsebéből egy papírba csomagolt kenyeret, és osztogatta az állatoknak.

Szelíd hangon, románul hívogatta őket:

– Gyer' ide, te! Gyere a bácsihoz!

Valahányszor egy elefántormány hintázva átnyúlt a rácsok között Irimia kezéhez, Emilie összerezett, és próbálta elhúzni a férjét, de az nyugodtan tovább etette az állatokat. Értett hozzájuk, azok pedig ráismertek.

Kikerültem őket, nem akartam megzavarni az idillt.

Három hónappal később tragikus körülmények között találkoztunk. Megszoktam a halált, nemegyszer fogtam le halottak szemét a fehér kórtermekben, ahol úgy töltöttem az ifjúságomat, hogy nem gondoltam a körülöttem bomló testekre. Mit akartok? Ilyen a szakma érzéketlensége, nem ismeri a vég borzongását. Emilie halála azonban mélyen megrázott. Embertelen volt.

Egy márciusi napon Irimia megkeresett a kórházban, és megkért, szereznék egy ágyat Emilie-nek az osztályomon, mert terhes, és rövidesen szülni fog.

– Te, Irimia, hát épp ez kellett most neked? Egy kölyök? Mért nem gondoskodtatok idejében?

Irimia nem értette. Rám bámult, és amikor felfogta, hogy abortuszról beszélek, ösztönösen keresztet vetett.

A Trousseau-ban nem a szülészetten dolgoztam. Azért megígértem Irimiának, hogy segíték. Két nap alatt meg is oldódott minden. Az egyik orvos a szülészetről barátom volt, megígérte, hogy odafigyel Emilie-re. Ha nem voltam szolgálatos, és ha a betegekim hagytak egy szusszanásnyi időt, én is átmentem a túloldalra, a XVIII. terembe, megnézni, segíthetek-e valamit.

Amikor Emilie-t behozták, biztos voltam benne, hogy nem hagyja el élve a kórházat. Sosem láttam ilyen terhességet. Nem volt kifejezetten deviáns eset, a páciens is türelmes volt, a tünetek pedig a szokottak. De egész teste elformátlanodott, a méhe óriásira dagadt, végtagjai elnehezdedtek. Kapkodta a levegőt, és néha fölakadt a seme, mint a tömött libának. Egy idegen testet, egy gyermeket kellett hordoznia ennek a görbe, zömök, ennek a hibásan és rossz reflexekkel mozduló, göcsörtös testnek, amely valósággal nyikorgott, mint egy kenetlen ajtósarok. Agyrém volt, fizikai lehetetlenség! Emilie-nek egy poharat odébb tenni is komoly egyensúlyozást jelentett, most pedig meg kellett szülnie a gyermekét! Merev testének hajlania kellett a születni akaró élet vak rángatózásának ütemére.

Mészárlás volt. Az asszony mint egy tuskó. Ha legalább vergődni tudott volna, nem szenvedett volna annyit, talán életben is marad. De nem: görcsösen kapaszkodott a lepedőbe, zavaros, könnyörgő szemmel nézett ránk, mint egy fulladozó kutya. Néha jajgatott, ordítása messzire hallatszott a kórház nagy termeiben, mint a vágóhídon lemészárolt állatok hörgése. Elő akartuk készíteni a fogót, de a főorvos, akit én vittem oda, nem engedte. Azt mondta, az asszonyon az már nem segít.

Három nap és három éjszaka tartott. Irimiát ki akartam küldeni, de makacsul ellenállt, ott maradt a felesége ágya mellett. Nem gondoltam volna, hogy ilyen akaraterije van. Mozdulatlanul, egyetlen szó, egyetlen sóhaj nélkül hol rám nézett, hol Emilie-re, és várt.

A harmadik éjszakán, későn, úgy három óra felé az asszony kislányt szült. Én nyújtottam oda Irimiának. Odavitte a lámpához, hosszan megnézte, aztán átadta az ápolónőnek, és elment aludni.

Mikor másnap bementem a kórházba, ott találtam Emilie ágya mellett. Az asszony haldoklott. Hajnalban súlyos vérömlése volt, és beállt a teljes szépszis. Hörgött. Irimia, amikor meglátott, szája elé kapta az ujját, és intett, hogy mozogjak csendesen.

– Most már minden rendben lesz. Túlélte.

Nem volt bátorságom válaszolni, ő pedig hozzátette:

– A száját nézed, hogy remeg? Ez semmi, csak az idegek...

Majd bizalmas hangon, őszinte apai büszkeséggel:

– Hát a lány? A kislányom? Láttad, milyen szép? Gyere, megmutatom!

És magával rángatott a szomszéd terembe.

Emilie csak másnap, estefelé halt meg. Nem tudom, ki fogta le a szemét.

Tiszta, napos, márciusi reggelen temettük. Meleg volt, felöltő nélkül, mosolyogva mentem a fehér, tavaszi fényben. Az út mellett akkor kezdték kínálni a kis, egyfrankos gyöngyvirágcsokrokat. Mindenki vett egyet Emilie emlékére. Irimia ugyanazt a fekete kabátot viselte, mint kilenc hónappal korábban, az esküvőn.

Mado a temető egyik sarkában összegörnyedve, fel-felcsuklón sírt, mint egy gyermek, kétségbeesetten, ahogy még sohasem láttam, és amikor észrevett, a könnyei közt rám mosolygott. Szentimentális, jó lány volt.